‘गण्डकीको मुहानतिर’ नियात्राको भाषिक अध्ययन

प्रमिला पोखरेल
दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क : २८१६९९/०६७
त्रि.वि. दर्ता नं.: ९-२-२४२-४५५-२००५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय,
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह
दोस्रो वर्षको पाठयांश (नेपा.शि.५९८) प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र
२०६९

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर
काठमाडौँ

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर दोस्रो वर्षको नेपाली भाषा शिक्षा विषय (नेपा.शि. ५९८) को प्रयोजनका लागि प्रस्तुत **गण्डकीको मुहानतिर नियात्राको भाषिक अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी प्रमिला पोखरेलद्वारा मेरो निर्देशनमा तयार पारिएको हो । अत्यन्त लगनशीलता र परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्र सम्बन्धित प्रयोजनका लागि उपयुक्त भएकाले आवश्यक मुल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

राजेन्द्र खनाल

(शोध निर्देशक)

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौं ।

मिति : २०६९/०२/२५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, विश्वविद्यालय क्याम्पस, कीर्तिपुरकी छात्रा शोधार्थी श्री प्रमिला पोखरेलद्वारा तयार पारिएको **गण्डकीको मुहानतिर नियात्राको भाषिक अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षा विषयको स्नातकोत्तर तहका निमित्त उपयुक्त भएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मुल्याङ्कन समिति	**हस्ताक्षर**
१. प्रा.डा. सुषमा आचार्य (विभागीय प्रमुख)	....
२. प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी (अध्यक्ष : विषय समिति)	....
३. श्री राजेन्द्र खनाल (शोध निर्देशक)	....

मिति : २०६९/०४/१६

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक **गण्डकीको मुहानतिर नियात्राको भाषिक अध्ययन** रहेको छ । यो शोधपत्र मूलतः नियात्राको भाषिक अध्ययन अन्तर्गत विचलन र समानान्तरताको विश्लेषण गरिएको छ । यसका साथै सादृश्यको विश्लेषण पनि यसै अध्ययनमा समेटिएको छ । यो अध्ययन स्नातकोत्तर तहको उपाधिका लागि सम्पन्न गरिएको छ ।

यस शोधकार्यको प्रारम्भदेखि अन्त्यसम्म निरन्तर रुपमा हार्दिकताका साथ सल्लाह, सुझाव, निर्देशन र सामग्री उपलब्ध गराएर सहयोग गर्ने गुरु तथा शोध निर्देशक राजेन्द्र खनालप्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा आफ्नो व्यस्तताका बाबजुद पनि प्राज्ञिक सल्लाह एवम् सुझाव प्रदान गरी सहयोग प्रदान गर्ने आदरणीय गुरु प्राध्यापक डा. पारसमणि भण्डारीप्रति आभारी छु । साथै गुरु केशव भुसाललाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । यो शोधकार्य सम्पन्न गर्न प्रबन्ध मिलाइदिनु हुने तत्कालीन विभागीय प्रमुख गुरु प्रा.डा रामचन्द्र लंसाल ज्यूलाई आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । त्यसै गरी वर्तमान विभागीय प्रमुख गुरुआमा प्रा.डा. सुषमा आचार्यप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु । शोध सामग्री उपलब्ध गराएर सहयोग गर्ने सहयोगी सर प्रतीक ढकाललाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

शिक्षालाई जीवनको मूलमन्त्र मान्नु हुने कर्मशील आदरणीय बुवा गुणराज पोखरेलको आर्थिक-भौतिक सहयोगप्रति कृतज्ञ छु । जीवनका हरेक मोडमा साहस प्रदान गर्नु हुने ममतामयी आमा दुर्गा पोखरेलप्रति विशेष आभारी छु ।

त्यसै गरी मेरो अन्तर्निहित क्षमता र सामर्थ्य प्रदान गर्ने भगवान्प्रति आभारी छु । शोधका सिलसिलामा सामग्री सङ्कलनदेखि प्राज्ञिक सहयोग गर्ने सहयोगी साथी भुवन आचार्यलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै मेरो अध्ययनका क्रममा सधै हौसला प्रदान गर्ने दाजु सन्तोष पोखरेल र प्रमोद पोखरेल, भाउजू प्रतिभा पोखरेल र अङ्कल दीपक बराल तथा सहयोगी भाइ प्रज्वल पोखरेललाई स्मरण गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको सुस्पष्ट टङ्कन गरी दिने भाइ रविन गौतमलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

....

प्रमिला पोखरेल

(शोधार्थी)

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं ।

शोधसार

शोध शीर्षक : गण्डकीको मुहानतिर नियात्राको भाषिक विश्लेषण

शोधार्थी : प्रमिला पोखरेल

शोध निर्देशक : राजेन्द्र खनालल

विभाग/क्याम्पस : नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, विश्वविद्यालय क्याम्पस, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर ।

जम्मा अध्याय : छ

शैक्षिक वर्ष : २०६६/०६७

पृष्ठ सङ्ख्या : ८+५८

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि तयार पारिएको छ ।

यो शोधकार्य **गण्डकीको मुहानतिर** नियात्राको भाषिक विश्लेषणमा केन्द्रित रहेको छ । अर्थात् उक्त कृतिको भाषिक विश्लेषणमा विचलन र समानान्तरता साथै सादृश्यको विश्लेषणलाई यसै अध्ययनमा समेटिएको छ । भाषिक विचलनको विश्लेषणका आधारका रुपमा कोशीय, व्याकरणिक, ध्वनि प्रक्रिया र अर्थ तात्त्विक विचलनलाई लिइएको छ । त्यस्तै कृतिको भाषिक विश्लेषण अन्तर्गत बाह्य र आन्तरिक समानान्तरतालाई उपयोग गरिएको छ । त्यसै गरी उक्त कृतिमा प्रयुक्त भौगोलिक, प्राकृतिक, सामाजिक-सांस्कृतिक र भाषिक सादृश्यको विश्लेषणलाई पनि यसै अध्ययनमा समेटिएको छ ।

यस शोधकार्यमा सामग्री सङ्कलनमा मूलतः पुस्तकालयीय विधिको उपयोग गरिएको छ । यस अध्ययनमा प्राथमिक सामग्रीको स्रोतको रुपमा विश्लेष्य कृति **गण्डकीको मुहानतिर**लाई लिइएको छ भने द्वितीय सामग्रीको स्रोतको रुपमा प्रकाशित पुस्तकहरु, सन्दर्भ पुस्तकहरु, पत्र पत्रिका प्रकाशित लेख रचनाहरु, प्रकाशित तथा अप्रकाशित शोधपत्रहरु र शोध निर्देशकको सल्लाह सुझावलाई लिइएको छ । त्यसै गरी यसको अध्ययन विश्लेषणमा वर्णनात्मक र विश्लेषणात्मक विधिलाई उपयोग गरिएको छ ।

जम्मा छ अध्यायमा विभाजित यस शोधपत्रको पहिलो अध्यायमा शोधको परिचय, दोस्रो अध्यायमा पूर्वकार्यको पुनरावलोकन, तेस्रो अध्यायमा भाषिक विश्लेषणको सैद्धान्तिक अवधारणा, चौँथो अध्यायमा भाषिक विचलनको विश्लेषण, पाँचौँ अध्यायमा समानान्तरता र सादृश्यको विश्लेषण र छैटौँ अध्यायमा निष्कर्ष र भावी अध्ययनको लागि सम्भावित शोध शीर्षक प्रस्तुत गरिएको छ ।

निष्कर्षको रुपमा भन्नु पर्दा यो अध्ययन कृतिको भाषिक अध्ययनमा केन्द्रित छ । यसमा विचलन र समानान्तरताको कृतिगत विश्लेषण गरिएको छ भने सादृश्यलाई समानान्तरतासँगै एउटै अध्यायमा समेटेर अध्ययन गरिएको छ । भाषिक विचलन अन्तर्गत कोशीय, व्याकरणिक, ध्वनि प्रक्रियागत र आर्थी विचलनको कृतिगत विश्लेषण गरिएको छ । त्यस्तै समानान्तरता अन्तर्गत बाह्य र आन्तरिक समानान्तरताको व्यावहारिक विश्लेषण गरिएको छ । त्यस्तै सादृश्य अन्तर्गत भौगोलिक, प्राकृतिक र सामाजिक-सांस्कृतिक सादृश्यको विश्लेषण गरिएको छ ।

विषय सूची

पेज नं.

अध्याय एक

शोध परिचय ०१-०५

१.१ शोधकार्यको परिचय १

१.२ समस्या कथन २

१.३ शोधकार्यको उद्देश्य २

१.४ शोधकार्यको औचित्य/महत्त्व २

१.५ शोधकार्यको सीमाङ्कन ३

१.६ शोधविधि ४

१.७ शोत्रपत्रको रुपरेखा ५

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको पुनरावलोकन ०६-२२

२.१ सैद्धान्तिक ग्रन्थहरु ७

२.२ पत्रिकामा प्रकाशित लेख १३

२.३ अप्रकाशित शोध प्रतिवेदनहरु १५

अध्याय तिन

भाषिक विश्लेषणको सैद्धान्तिक अवधारणा **२३-३५**

३.१ विषय प्रवेश २३

३.२ शैली २३

३.३ शैली विज्ञानको पृष्ठभूमि र सैद्धान्तिक स्वरूप २६

३.४ शैली विज्ञान : विश्लेषण प्रकिया २७

अध्याय चार

भाषिक विचलनको विश्लेषण **३६-४५**

४.१ विचलन ३६

अध्याय पाँच

समानान्तरता र सादृश्यको विश्लेषण **४६-५२**

५.१ समानान्तरता ४६

५.२ सादृश्य ४९

अध्याय छ

उपसंहार **५३-५६**

६.१ निष्कर्ष ५३

६.२ भावी अध्ययनका लागि सम्भावित शोध शीर्षक ५६

सन्दर्भ सामग्री सूची ५७-५८